

ÚJABB ÓSKORI EMLÉKEK A MISKOLCI MÚZEUMBAN

S. KOÓS JUDIT

I.

A 60-as évek közepétől évente jelentek meg a megyénk bronzleleteit bemutató tanulmányok a Herman Ottó Múzeum évkönyveiben Kemenczei Tibor tollából.¹ Ezek a feldolgozások nem csupán a több darabból álló kincsleleteket, hanem a raktárakban porosodó, szórványként számon tartott darabokat is magukban foglalták.

Az utóbbi évtizedekben tapasztalt nagyarányú építkezések, az ezzel járó földmunkák újabb és újabb, értékes leletekkel gazdagították gyűjteményünket, melyek feldolgozása mellett elmaradtak ezek a hagyományt követő ismertetések.²

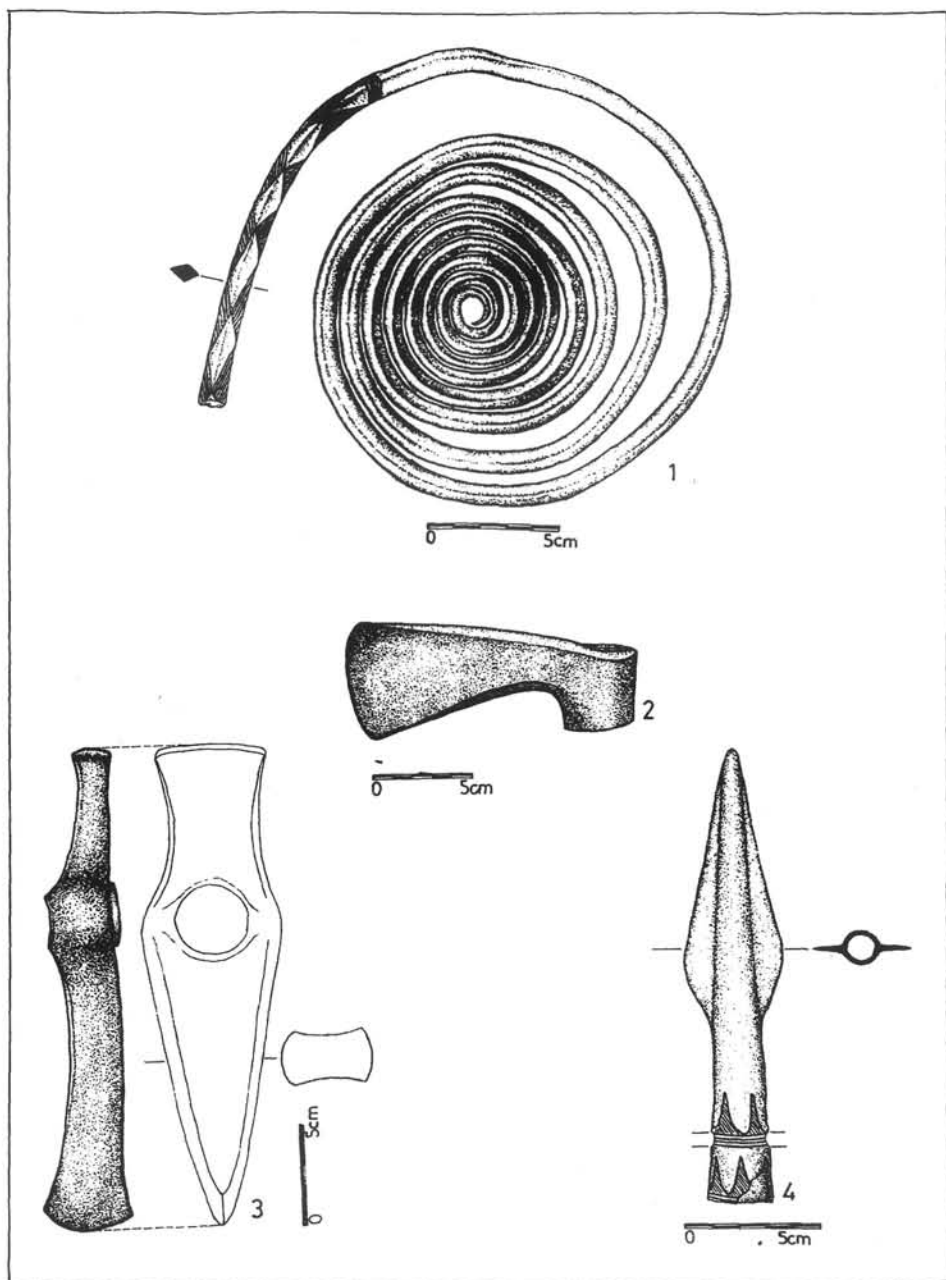
Múzeumaink jelen gazdasági helyzetét ismerve egyre többször „kényszerülünk” majd visszatérni a régen kiásott leletanyagok, vagy a szórványdarabok közléséhez. A szükség végül is erényt szülhet ezáltal, s így minden esély megvan arra, hogy nyomtatásban is láthassuk ezeket az anyagokat. A fent említett szükség indokolja anyagközlésünket, valamint az a tény, hogy az utóbbi évekből néhány érdekes darabról tudunk számot adni. A bemutatásra szánt tárgyak leírása a következő:

1. *Csákány*:³ rézből öntött egyélű, a nyéllyuknál trapéz alakban kiszélesedő forma. Oldalnézetben a tengelye enyhén hajlított. A csákánykar ugyancsak enyhén hajlított és a körívesen futó él előtt kiszélesedik. Foka téglalap alakú, feltehetően az erős igénybevétel miatt eredeti állapotához képest eldeformálódott. A nyéllyukon alul-felül peremgyűrű van. Éléből egy darabka a megtalálás után letörött. *Méretei*: hossza: 23,8 cm, a nyéllyuk átmérője: 3,6 cm, élhossza: 4,3 cm, súlya: 1950 g. *Lelőhelye*: Sajópálfala. Leltári száma: 92.75.1. (1. tábla 3.)

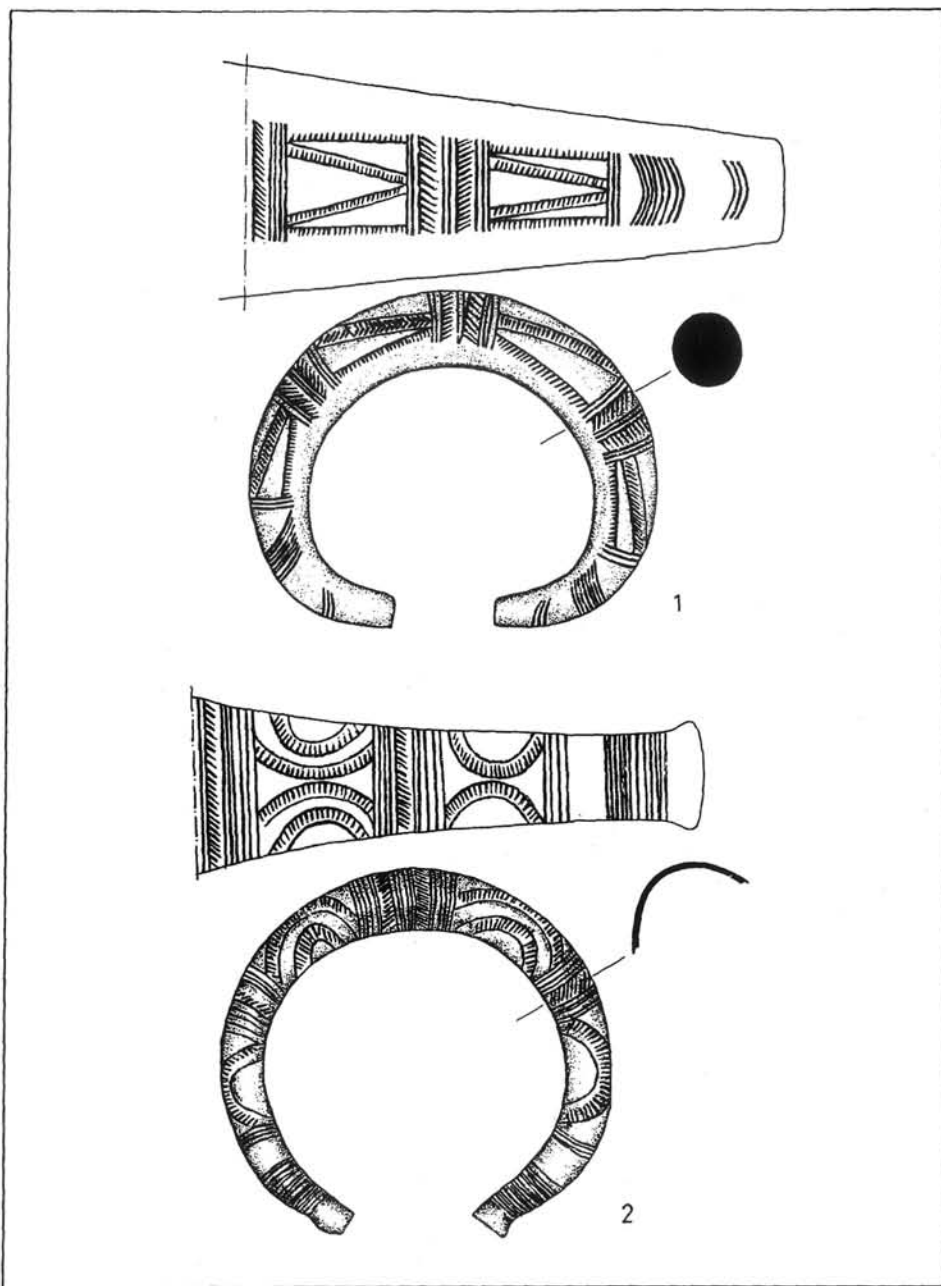
2. *Balta*:⁴ bronzból öntött, ívelt élű balta, kerek átmetszetű nyéllyukkal, a nyél számára rövid nyélcsovel. *Méretei*: hossza: 14,4 cm, élhossza: 5,8 cm, a nyéllyuk átmérője: 2,5 cm, súlya: 770 g. *Lelőhelye*: Emőd-Nagyhalom. Leltári száma: 92.76.1. (1. tábla 2.)

3. *Lándzsa*:⁵ tompaszögben hajlított, ívelt pengéjű, díszített köpűjű lándzsahegy. A díszítést két-két sorban elhelyezkedő, sraffozott háromszögek és vízszintesen futó, párhuzamos vonalköte-

1. *Kemenczei T.*, 1965. 106–175.; *uő.* 1966. 7–11.; *uő.* 1968. 19–46.; *uő.* 1969. 27–68. A felsorolásba a késő bronzkori, valamint a kora vaskori leleteket ismertető cikkeit nem vettük be.
2. Ld. *Hellebrandt M.*, e tárgyban megjelent munkáit: a mád-pátihegyi bronzlelet. *HOMÉ XIX.* 1980. 79–86.; *Neue spätbronzezeitliche Schwertfunde aus Nord-Ungarn. Acta. Arch. Hung.* 1985. 24–31.; A II. sárospataki bronzlelet. *Comm. Arch. Hung.* 1986. 5–14.; *Bronztárgyak Ócsanáros-Várdombról. HOMÉ XXIV.* 1986. 343–346. Valamint előkészületben a kesznyéteni és a mezőnyáradí bronz kincslelet közlése.
3. Nahaj Imre Sajópálfala, Ady Endre u. 19. sz. alatti lakos házának építésekor találta és szolgáltatotta be a múzeumnak. Elmondása szerint a csákány közvetlen környezetében semmi más nem talált.
4. Táboros Sándor mezőcsáti tanár diákjaival gyűjtötte Emőd-Nagyhalom lelőhelyen. A lelőhelyet Kalicz Nándor, mint a hatvani kultúra népének lakóhelyét ismerteti, l. Kalicz 1968. 118. A diákok által behozott anyagban tipikus hatvani töredékek és egy kis bögre volt.
5. Chemez Árpád biatorbágyi lakos ajándékozta a múzeumnak. Elmondása szerint a szülőföldjéről származó darabot évtizedeken át őrizgette.

1. tábla: 1. Kézfejtő tekercs – Megyaszó-Pénzverem-dűlő;
 2. Bronz balta – Emőd-Nagyhalom; 3. Rézcsákány – Sajópálfala;
 4. Bronz lándzsahegy – Sučany (Szucsány)

2. tábla: 1. Tömör bronz karperec – Megyaszó-Topolyka;
 2. Üreges bronz karperec – Megyaszó-Topolyka

gek alkotják. A köpűn oldalt két, egymással szemben lévő szegecslyuk, melyek formája lekerekített sarkú négyzög. A köpű egyhelyütt sérült. *Méretei*: hossza: 17 cm, a köpű átmérője: 2,4 cm. *Lelőhelye*: Sučany (Szucsány, Szlovákia, Túrócszentmártoni [Martín] járás). Leltári száma: 92.77.1. (1. tábla 4.)

4. *Kézfejtendő tekeres*:⁶ négyzögletes átmetszetű bronzhuzalból készült, finoman vésett, srafózott háromszögekkel díszített. A vége letörött. A huzal átmérője: 0,9 cm. *Lelőhelye*: Megyaszó-Pénzverem-dűlő. Leltári száma: 76.21.1. (1. tábla 1.)

5. *Karperec*:⁷ tömör bronz karperec, ovális formájú, nyitott, egyenesre levágott végű, kerek átmetszetű, gazdagon díszített. Díszítését párhuzamosan futó, vésett vonalkötegek, a közöttük lévő ferde bekarcolások, V alakú létraminták alkotják. *Méretei*: legnagyobb szélessége: 7,7 cm, súlya: 170 g. *Lelőhelye*: Megyaszó-Topolyka (2. tábla 1.)

6. *Karperec*: üreges bronz karperec, kerek, nyitott, pecsétlőszerűen kiszélesedő végű. Az előbbinél sűrűbben borítják felületét a finoman vésett, párhuzamosan, ívelten és ferdén futó vonalkötegek. *Méretei*: legnagyobb szélessége: 7,7 cm, súlya: 80 g. *Lelőhelye*: Megyaszó-Topolyka (2. tábla 2.)

II.

Az ismertetett leletek közül a legrégebbi a sajópálfalai rézcsákány (1. tábla 3.). E tárgytipus nevezéktani sajátosságairól és az ezzel kapcsolatos problémákról fejt ki véleményét Hajdú Zs. egy 1990-ben megjelent cikkében.⁸ Mivel az ebben foglaltak átgondolása és megvitatása kimeríti egy anyagközlő cikk kereteit, ezért megmaradunk a közismert „rézcsákány” elnevezésnél.

A tárgyalt darab elhelyezése térben és időben – szórványként való előkerülése miatt – tipológiai módszerekkel történhet. A munkát jelentősen megkönnyíti, hogy az elmúlt évtizedekben több monográfia látott napvilágot Délkelet-Európa fémművességének e termékéről.⁹ A magyarországi rézcsákányokat Patay Pál foglalta rendszerbe, munkánk során az általa kidolgozott tipológiát követjük.¹⁰

Ennek ismeretében a sajópálfalai példány a java rézkori székely-nádudvari típus monostorpályi variánsához hasonlítható, ezen belül is a „B.-A.-Z. megyei” csákánnyal hozható párhuzamba (Patay 235.).¹¹ Igaz ugyan, hogy a nyél és a kar befelé kiszélesedő félkörívei miatt oldalnézetben a sajópálfalai eltérő formát mutat, de egyéb jegyeiket tekintve sok azonos vonást fedezhetünk fel: mindkettő alul-felül peremgyűrűs, a nyéllyuk trapéz alakban kiszélesedik, fokok téglalap alakú, hosszuk és súlyuk alig eltérő (24,2 cm–23,8 cm; 1850 g–1950 g).

6. Szabó József, az Északterv munkatársa hozta be a múzeumba. Az erről szóló jelentést l.: *Gábor–Hellebrandt*, 1977.

7. Mindkét karperec a megyeszói általános iskola tulajdona, ahonnan feldolgozás céljából megkaphattam azokat. 1966-ban a Pincéktől Alsódobsza felé vezető út bal oldalán fekvő táblából, Topolyka nevű határrészről Hajdú Dezső és Karnizs János traktorosok – elmondásuk szerint – 1-1 szakajtó bronztárgyat vittek haza. Karnizs elosztogatta, míg Hajdú Dezsőtől ellop-ták, ill. néhány darab elkallódott. Hosszas kutatómunka és Hajdú Dezső segítsége ellenére is csak ezt a két tárgyat sikerült fellelni a helytörténeti gyűjteményben. Fentiek, ill. a község régészeti múltjának leírását l. *Hankó Zoltán*: Megyaszó históriája c. könyvében, mely 1990-ben jelent meg.

8. Hajdú Zs., 1990. 87–88.

9. Vulpe, A. 1970.; Novotná, M. 1970.; Todorova, H. 1981.

10. Patay P., 1985.

11. Patay P., 1985. 51–52. 19. tábla.

Funkciójukat tekintve nagy valószínűséggel szerszám szerepét tölthették be. Mindkét darab nyaka kiszélesedett, „legyűrődött”, élük kopott; ez pedig csak igazán hosszú, mindennapos használat és erős igénybevétel után alakulhatott ilyenné.¹²

Formajegyeik alapján nem elképzelhetetlen, hogy a két rézcsákány azonos műhelyből került ki és késztermékként, kereskedelem útján jutott a felhasználás helyére. Használatuk virágzása a java rézkorra esik, kulturálisan pedig a bodrogkeresztúri kultúra népéhez köthetők.¹³ Mivel a székely-nádudvari típus monostorpályi variánsai között alig van hiteles leletkörülmények között felszínre került darab, ezért a sokkal biztosabb kronológiai szempontokat nyújtó és sok közös vonással rendelkező jászladányi típus datálja biztonsággal az előző típust a bodrogkeresztúri kultúra időszakára.¹⁴ Arra az időszakra, amikor a Kárpát-medence a kárpáti–balkáni fémművességi kör központjává lesz, amelynek hatására egységes tárgytípusok kialakulásának és feltűnésének lehetünk tanúi a Kárpát-medencétől Délkelet-Európáig.¹⁵

Leleteink sorában a következő, bemutatásra szánt darab az a nyélcsovés balta, amely Emőd-Nagyhalom lelőhelyről származik (1. tábla 2.). Az ilyen típusú baltákat keletnek határozta meg a kutatás, s eredetüket Mezopotámiáig vezette vissza, ahol a Kr. e. IV. évezredben, hasonló formában már használatban voltak.¹⁶ Ezt követően feltehetőleg kereskedelem útján jutottak a Kaukázuson át Dél-Oroszországba, majd a Kr. e. II. évezredben a Kárpát-medencébe.¹⁷ Általános használatúvá Magyarország és a Kárpát-medence területén a bronzkor első periódusában válnak, s jóllehet előfordulásuk gyakori, azonban kevés kronológiai támpontot adnak, mert többségük szórvány.¹⁸ Azonban közvetett úton igazolható, hogy ez a balta (B típus) a korai bronzkor jellegzetes tárgytípusa,¹⁹ amely időszakban területünket a hatvani kultúra uralta. Az emödi nyélcsovés balta kísérőleletei, jóllehet szórványként bár, de kétséget kizáróan jellegzetes hatvani töredékek és csésze.²⁰

E bronztárgy pontos párhuzamai fellelhetők a kömlői leletben,²¹ valamint egy-egy hasonló példány említhető Óbudáról, Érdről²² és Szihalomról.²³ Földbe rejtésüket nagy valószínűséggel a hatvani kultúra népe végezhette, mely történeti szempontból a hajdúsámsoni típusú kincseletek elrejtése előtt, a Mozsolics Amália kronológiai rendszere szerinti B II. időszakában mehetett végbe.²⁴

Bizonytalan a kulturális hovatartozása annak a lándzsacsúcsnak, mely a szlovákiai Sučanyból (Szucsány) ajándékként került a gyűjteménybe (1. t. 4.).

Legfontosabb ismérvei alapján – viszonylag hosszú köpű, ívelten futó, keskeny penge, oldalt két szegecslyuk – a középső bronzkor klasszikus időszakára datálhatjuk. Ekkor jelennek meg ugyanis a díszített köpűjű lándzsák, melyek aztán egészen a kozsideri periódusig nyomon követhetők.

12. *Patay P.*, 1985. 18. Szerző hangsúlyozza, hogy a rézkorban fegyver és eszköz funkciója még nem különíthető el egészen, mindkét feladatnak megfeleltek ezek az eszközök. L. *Patay i. m.* 1985. 20.

13. *Patay P.*, 1975. 5–6.; *Patay P.*, 1985. 8.

14. *Novotná, M.* 1970. 26.; *Vulpe, A.* 1970. 27.; *Patay P.*, 1985. 54–55.

15. *Patay P.*, 1985. 9.; *Kalicz N.*, 1988. 11.

16. *Kőszegi F.*, 1957. 50., 57.

17. *Kőszegi F.*, 1957. 58.

18. *Mozsolics A.*, 1967. 16.

19. *Kőszegi F.*, 1957. 55.; *Mozsolics A.*, 1967. 121.

20. L. 4. jegyzet.

21. *Mozsolics A.*, 1967. 1. t. 5–8.

22. *Kőszegi F.*, 1957. VI. t. 1–2.

23. *Kemenczei T.*, 1966. 7.; *uő.* 1968. 19. XII. t. 13.

24. *Mozsolics A.*, 1967. 121.

A szucsányi lelet kapcsán feltétlenül meg kell említenünk gyűjteményünk másik darabját, melynek Füzesabony-Nagyhalom a lelőhelye,²⁵ s amelyet jellegzetes késő füzesabonyi töredékek határoznak meg.²⁶ Jóllehet díszítésük, méretük eltérő, azonban mindenképpen azonos történeti időben és térben kell keresni helyüket.

Tárgyalt leletünk legközelebbi párhuzamai azok a példányok, melyeket Kovács Tibor a lándzsacsúcsokat csoportosító, értékelő cikkében külön is kiemeli.²⁷ Ezt a sajátos csoportot azok a leletek alkotják („B” típus), amelyek – megőrizve a jellegzetes vonásokat – különösen hosszú köpűvel rendelkeznek: Sárszentlőrinc–Uzd,²⁸ Ócsa,²⁹ Ópálos (Paulis) korábbi kincslelet,³⁰ ismeretlen lelőhelyű darab Magyarországról,³¹ valamint Nitriansky Hrádok.³² Ez utóbbi lándzsahegyre érdemes kicsit jobban odafigyelni, többek között a lelőhely okán. A szucsányi lelet napvilágra kerüléséről semmi információnk nincs, csak feltételezhetjük, hogy valóban abból a földrajzi környezetből származik. Amennyiben ezt elfogadjuk, úgy elgondolkodhatunk azon is, vajon nem lehet-e a két példány egy azonos kultúra fémművességének terméke? Formai jegyeik csaknem azonosak, díszítésük – a körbefutó, párhuzamos vonalkötegek és a sraffozott háromszögek – csekély eltérést mutat.³³ A Nitriansky Hrádok-i lándzsa zárt leletegyüttesből származik, a vele együtt előkerült peremes balta és a Křtenov-i típusú csákányok biztonsággal kelteznek a Reinecke-féle bronzkor A₂–B₁ klasszikus időszakára.³⁴

Leletünkkel kapcsolatban tehát azt állapíthatjuk meg, hogy tipológiai úton besorolható a középső bronzkor klasszikus időszakának egy sajátos lándzsa típuscsoportjába – a rendelkezésünkre álló hiányos adatok miatt a kultúrához kapcsolástól eltekintve.³⁵

Már a kora bronzkor végén feltűnnek a hajdúsámsoni kincsleletekben az ún. kézfejtető tekercesek, melyeknek egy töredékes példánya Megyaszórol került a múzeumba (1. t. 1.). Ezek a kardíszek tipológiailag két fejlődési formára oszthatók: 1. ide tartoznak a masszív, négyszögletes átmetszetű huzalból készültek, végükön egy kis spirállal; 2. ovális, vagy kerek átmetszetű huzalból formáltak, a spirál közepén nitszeggel vagy gombbal, a végük visszapödrött.³⁶ A huzal sok esetben finoman vésett, sraffozott háromszögekkel és vonalkötegekkel díszített.

25. *Kemenczei T.*, 1968. 19. 1. kép, III. t. 8.

26. *Kemenczei T.*, 1968. 26.

27. *Kovács T.*, 1975. 26–35. Újabbban E. Schalk foglalkozott részletesen a lándzsacsúcsok problematikájával, a hernádkaki temető feldolgozása kapcsán. L. Schalk, E. 1992. 143–149. A részletek alapos kielemezése mellett tulajdonképpen a Kovács T. által kialakított csoportosítást, tipológiát követi.

28. *Mozsolics A.*, 1967. 58. t. 8–10.

29. *Kovács T.*, 1975. 4. kép 11.

30. *Mozsolics A.*, 1967. 18. t. 3.

31. *Kovács T.*, 1975. 4. kép 10.

32. *Točík, A.* 1964.; 34. kép 4.; *Kovács T.*, 1975. 4. kép 9.

33. Mindezt annak ellenére jegyezzük meg, hogy tudjuk, ezek a díszítő motívumok kedveltek és széles körben elterjedtek az egész középső bronzkor folyamán.

34. *Točík, A.* 1964. 53–54.; *uő.* 1981. 158.; *Vladár, J.* 1973. 276.

35. A Pozsonyban rendezett 1991-es Régészeti Világkongresszus tiszteletére kiadott reprezentatív kiadványban (Slovensko v dobe bronzovej; szerk. V. *Furmánek, L. Veliacik, J. Vladár*) találunk egy girlandmintával, sraffozott háromszögekkel díszített, babérlevél alakú lándzsahegyet. Lelőhelyként Košice-Barca van megadva (3. ábra 32.). Sajnos semmi közelebbi adatot nem közölnek, de az azonosságok miatt feltétlenül a Nitriansky Hrádok-i és a szucsányi darabbal egykorúnak véljük.

36. *Novotná, M.* 1966. 12.; *Mozsolics A.*, 1967. 74–75.; *Mozsolics A.*, 1973. 62.; *Furmánek, V.* 1977. 275.

Leletünk korhatározását nehezíti az a körülmény, hogy vége letörött. Ugyanis a korai és a késői időszakok leletei közötti (B III. és B IV.) különbségek egyike, hogy végük spirálisban végződik-e, vagy egyszerűen csak visszapödrött, illetve hogy a spirál közepén van-e nitszeg vagy gomb.

Formajegyei alapján – nitszeg hiánya – a korai típusúak közé sorolhatnánk, a sraffozott háromszögekkel díszített huzal viszont már a fiatalabb darabok felé mutat. Töredékes volta miatt természetesen nem szeretnénk azt hinni, hogy e néhány ismérv elegendő a pontos meghatározáshoz, azonban néhány dolgot meg kell jegyeznünk: a kézfejtendő tekercek Észak-Magyarország és Szlovákia keleti felének jellegzetes termékei a középső bronzkor kezdetétől (B IIIa.) a késő bronzkorig (B IV.).³⁷

Kisebb-nagyobb eltérésekkel bár, de végül is egy alaptípus köré csoportosíthatók a különböző variánsok, melyek közül némelyek hangsúlyos szerepet kapnak egy-egy időszakban. Így a megyszói darab a korai és a fiatalabb típusok formajegyeit viselve talán éppen átmenetet képez a nitszeg nélküli, korai leletek és a sraffozással díszített fiatalabbak között – hozzátéve, amit már korábban is hangsúlyoztunk, hogy a letört rész hiánya miatt mondandónk hipotézisként kezelendő.

Lényegesen egyszerűbb annak a két karperecnek a meghatározása, kultúrához kötése, melyek egy kincslelet részeként kerültek napvilágra.³⁸ Az első, egy ovális, nyitott végű, kerek átmetszetű, gazdagon díszített, tömör bronz karperec (2. t. 1.) kedvelt, késő bronzkori ékszer. Az ilyen formájú és díszű darabok különösen az ópályi horizontra jellemzőek, általánosan elterjedtek Észak-Magyarországon és a Felső-Tisza-vidéken. Leggyakoribb előfordulásukkal a Reinecke-bronzkor D periódusában számolhatunk, de sok esetben a korai vaskor kezdetét (HA₂) is megérik.³⁹

Különösen szép darab a következő, egy üreges bronz karperec (2. t. 2.). Vastagabb lemezből kalapált, gazdagon díszített felületű. E típusnak Kemenczei Tibor szentelt különösen nagy figyelmet megállapítva, hogy ezt a fajta ékszert a pilinyi kultúra fémművességének köszönhetjük.⁴⁰ A kultúra népének bronzipara egyike a legjelentősebbeknek a késő bronzkorban a Felvidék területén, s ennek reprezentatív terméke a tárgyalt karperec.

Pontos megfelelőit Bánhorvátiból (Bánfalva),⁴¹ Tibolddarócról,⁴² Mátraverebélyről,⁴³ Kisgyórból⁴⁴ és szlovákiai területekről ismerjük.⁴⁵ Feltűnésük a sírokban és a kincsleletekben az RBC időszakra tehető, de még a HA₁-ben is számolnunk kell jelenlétükkel.

Az itt bemutatott leletek szórványos és bizonytalan előkerülése miatt nem vállalkozhattunk arra, hogy nagyobb lélegzetű elemzéssel öleljünk fel korszakot-kultúrát. Ennek ellenére bízunk abban, hogy egy-egy új információval segítettük az északi régió kulturális képének teljesebbé tételét.

37. Kemenczei T., 1965. 111–112.; *Furmánek, V.* 1977. 277.; *Mozsolics A.*, 1973. 63. megemlíti, hogy vannak arra vonatkozó adatok, miszerint még az aranyosi horizont idején is használták a kézfejtendő tekerceket.

38. L. 7. jegyzet.

39. *Kemenczei T.*, 1965. 128–129.; *Mozsolics A.*, 1967. 79.; *Kemenczei T.*, 1968. 27.; *Mozsolics A.*, 1973. 56.; *Mozsolics A.*, 1985. 64.

40. *Kemenczei T.*, 1965. 115.; *Kemenczei T.*, 1984. 23–24.

41. *Kemenczei T.*, 1968. 21. 3. kép, XI. t. 7.

42. *Kemenczei T.*, 1968. 23. 4. kép, V. t. 2.

43. *Kemenczei T.*, 1984. La1

44. *Kemenczei T.*, 1965. 115. VII. t. 4., 6.

45. *Furmánek, V.* 1977. 272.

IRODALOM

- Ecsedy I.*,
1989 Ismertetés: Patay Pál: Kupferzeitliche Meissel, Beile und Äxte in Ungarn. Prähist. Bronzefunde IX/15. München. Arch. Ért. 116. 133–134.
- Furmánek, V.*
1977 Pilinyer Kultur. Slov. Arch. XXV/2. 251–370.
- Gádor J.–Hellebrandt M.*,
1977 A Herman Ottó Múzeum ásatásai és leletmentései 1976-ban. HOM Évk. XVI. 77–84.
- Hajdú Zs.*,
1990 Újabb java rézkori „rézcsákányok” a Déri Múzeum régészeti gyűjteményében. DM Évk. 1988. 87–92.
- Hankó Z.*,
1990 Megyaszó története. Megyaszó
- Kalicz N.*,
1968 Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Budapest
1988 Kultúráváltások a korai és középső rézkorban a Kárpát-medencében. Arch. Ért. 114–115. 3–16.
- Kemenczei T.*,
1965 Die Chronologie der Hortfunde vom Typ Rimaszombat. HOM Évk. 1964–65. V. 106–175.
1966 Bronzkori fejszék a miskolci múzeumban. HOM Közleményei 7. 7–11.
1968 Óskori bronztárgyak a miskolci múzeumban. HOM Évk. VII. 19–46.
1969 Újabb bronzleletek Borsod megyéből. HOM Évk. VIII. 27–68.
1984 Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest
- Kovács T.*,
1975 Der Bronzefund von Mende. Fol. Arch. 26. 19–43.
- Kőszegi F.*,
1957 Keleti típusú bronzkori balták a Magyar Nemzeti Múzeumban. Folia Arch., IX. 47–62.
- Mozsolics A.*,
1973 Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Budapest
1985 Bronzefunde aus Ungarn. Budapest
- Novotná, M.*,
1966 Hortfunde vom sog. Koszidertyp aus dem Gebiet der Slowakei. Musaica VI. 9–26.
1970 Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähist. Bronzefunde IX/3. München
- Patay P.*,
1975 Die hochkupferzeitliche Bodrogrkeresztúr-Kultur. Bericht der Röm. – Germ. Kommission 55. 1974. 1–72.
1984 Kupferzeitliche Meissel, Beile und Äxte in Ungarn. Prähist. Bronzefunde IX/15. München
- Schalk, E.*
1992 Das Gräberfeld von Hernádkak. Studien zu Beginn der Frühbronzezeit im nordöstlichen Karpatenbecken. Band 9. Bonn
- Točík, A.*
1964 Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Arch. Slov. Fontes V.
1981 Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Siedlung der Maďarovce-Kultur. Materialia Arch. Slov. Nitra
- Todorova, H.*
1981 Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien. Prähist. Bronzefunde IX. 14. München
- Vladár, J.*
1973 Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit. Slov. Arch. XXI/2. 253–357.
- Vulpe, A.*
1975 Die Äxte und Beile in Rumänien I–II. Prähist. Bronzefunde IX/5. München
Slovensko v dobe bronzovej (Die Slowakei in der Bronzezeit; szerk.: V. Furmánek–L. Veliacik–J. Vladár). Bratislava, 1991.

NEUERE PRÄHISTORISCHE GEGENSTÄNDE IM MUSEUM ZU MISKOLC

Seit Mitte der sechziger Jahre erschienen in den Jahrbüchern des Herman Ottó Museums zu Miskolc regelmässig Studien, in denen Tibor Kemencei die Bronzefunde dieses Komitates vorstellte.¹ Dabei wurde nicht nur auf die mehrteiligen Schatzfunde eingegangen, sondern auch auf die Stücke, die im Museumsfundus verstaubten und als Streufunde galten.

Die umfangreichen Bautätigkeiten der vergangenen Jahrzehnte und die damit verbundenen Erdarbeiten erbrachten immer wieder neue, wertvolle Funde, die heute unsere Sammlung bereichern. Neben den Arbeiten zu ihrer Erfassung wurden jedoch die obengenannten Veröffentlichungen vernachlässigt.²

Somit werden auch an dieser Stelle Gegenstände vorgestellt, die in letzter Zeit in unser Museum gelangt sind und wirkliches Interesse verdient haben.

Hierzu zählen: 1. eine aus Kupfer gegossene einschneidige Axt³ (1. Tafel 3.); 2. ein aus Bronze gegossenes Beil mit Loch⁴ (1. T. 2.); 3. eine Lanze mit gebogener Klinge und verzierter Halterung⁵ (1. T. 4.), an der Halterung mit seitlich zwei Nietlöchern; 4. eine verzierte Binde zum Schutz des Handrückens⁶ (1. T. 1.); 5. ein massiv bronzener Armreif⁷ (2. T. 1.) und 6. ein hohler bronzener Armreif (2. T. 2.).

Unter den hier genannten Funden gilt die Kupferaxt aus Sajópálfala als das älteste Stück. Hält man sich an die Typologie von Pál Patay, so dürfen wir die Axt mit der des „Székely-Nádudvar“ Typs aus der Hochkupferzeit vergleichen, und als Parallele darf „die Axt aus dem Komitat Borsod-Abauj-Zemplén“ erwähnt werden.¹⁰⁻¹¹ Die Blütezeit dieses Typs fällt in die Hochkupferzeit, kulturell gesehen ist er mit dem Volk der Bodrogkeresztúr-Kultur in Beziehung zu setzen.¹³

Das Bronzebeil mit Schaftloch ist ein charakteristischer Gegenstandstyp aus der frühen Bronzezeit, der seinem Ursprung zufolge von der Forschung als östlicher Typ bestimmt wurde und als Erbe des Volkes der Hatvan-Kultur angesehen wird.¹⁷⁻²⁰ Laut der Chronologie von A. Mozsolics wurde das Beil während der Epoche B II in die Erde gegeben.²⁴

Die verzierte Lanzespitze mit der langen Tülle stammt aus dem slowakischen Sučany (Szucsány) und ist auf die klassische Epoche der Bronzezeit datierbar. Zu jener Zeit nämlich kamen Lanzen diesen Typs auf, die dann bis zur Koszider-Periode verfolgt werden können. Eine nächste Parallele stammt von dem Fundort Nitriansky Hrádok aus einem geschlossenen Fundensemble. Anhand dieses Fundes können auch die vorliegenden der klassischen Epoche A₂-B₁ der Reinecke-Bronzezeit zugerechnet werden.³²⁻³⁵

Gegen Ende der frühen Bronzezeit tauchten auf, von denen hier auch ein Bruchstück gezeigt wird. Aufgrund der Formenmerkmale – Fehlen des Verzierungs – kann dieses Stück als eines betrachtet werden, das die Charakteristika früher und jüngerer Exemplare an sich hat. Da es sich hier nur um ein Fragment handelt, ist es schwer, das Alter zu bestimmen.³⁶ Es ist jedoch gewiss, dass diese Armschmuckstücke typische Produkte Nordungarns und der östlichen Hälfte der Slowakei vom Beginn der mittleren Bronzezeit (B IIIa) bis hin zur späten Bronzezeit (B IV) waren.³⁷

Zu den beliebten Schmuckstücken aus der späten Bronzezeit gehört jener massive Armreifen, der als Teil eines Schatzfundes ans Tageslicht gelangte.³⁸ Derart geformte und verzierte Stücke sind besonders für den Horizont „Ópályi“ charakteristisch. Sie waren allgemein in Nordungarn und am Oberlauf der Theiss verbreitet. Mit ihrem häufigsten Vorkommen darf in der D-Periode der Reinecke-Bronzezeit gerechnet werden, doch in vielen Fällen haben sie auch noch den Beginn der frühen Eisenzeit miterlebt (HA₂).³⁹

Der reichverzierte hohle Bronzereifen gilt als repräsentatives Exemplar der Schmiede-

kunst aus der Piliny-Kultur der späten Bronzezeit.⁴⁰ Ihr Vorkommen in Gräbern und Schatzfunden ist auf die RBC-Epoche zu setzen, doch auch noch in Ha₁ ist mit ihrem Vorhandensein zu rechnen.

Da die hier vorgestellten Funde verstreut und unter unsicheren Bedingungen entdeckt wurden, dürfen aus ihnen keine grösseren Schlüsse auf die Epoche und die Kultur gezogen werden. Dennoch hoffen wir, mit dieser oder jener neuen Information dazu beigetragen zu haben, das Kulturbild dieser nördlichen Region etwas zu vervollständigen.

Judit S. Koós